

Model de gestió de l'Hospital de la Santa Creu de Vic (segle XV)

Management model of the Hospital de la Santa Creu de Vic (15th century)

Anna Maria Ester Condins
(Universitat de Barcelona)

Date of receipt: 11/01/2024

Date of acceptance: 19/06/2024

Resum

L'hospital de la Santa Creu de Vic, al segle XV, pertanyia al Consell de la Ciutat per express desig del seu fundador, Ramon Terrades. L'objectiu d'aquest estudi és dilucidar el model organitzatiu de l'hospital en aquest període, a partir de les dades extretes dels llibres de comptes que es conserven als arxius. Volem també definir quins mètodes utilitzava el Consell de la Ciutat per a controlar i fiscalitzar els comptes a més de l'estat dels seus béns. Tanmateix, el model no era del tot

satisfactori i veiem a la documentació que el Conseller en Cap, exhorta als consellers a visitar l'hospital i foragitar l'hospitaler, si aquest no exercia la seva feina correctament.

Paraules clau

Hospital; administració; medieval; Vic.

Abstract

The hospital of Santa Creu of Vic, in the 15th century, belonged to the city council by the express wish of its founder, Ramon Terrades. The aim of this study is to elucidate the organizational model of the hospital in this period, based on the data extracted from the account books that are preserved in the municipal archives. We also want to define which methods the City Council used to control and audit the accounts in addition to the state of its goods. However, the model was not entirely satisfactory and we see in the documentation that the Conseller en Cap exhorts the Consellers to visit the hospital and dismiss the hospital worker, if he was not performing his job correctly.

Keywords

Hospital; administration; medieval; Vic.

1. Introduction. - 2. Arxius consultats. - 3. Objectius. - 4. Resultats. - 5. Conclusions. - 6. Bibliografia. - 7. Curriculum vitae.

1. Introducció

L'hospital de la Santa Creu de Vic està situat a la capital de l'actual comarca d'Osona, al bell mig de l'anomenada Plana de Vic, a la Catalunya central. Va ser fundat per Ramon Terrades, mercader vigatà, establert temporalment a Mallorca. Terrades morí l'any 1348 deixant 600 lliures per a la construcció d'un hospital a la seva ciutat natal. Com la majoria dels cristians adinerats de l'Edat Mitjana, va fer una donació pia amb el convenciment que això contribuiria a la salvació de la seva ànima i perpetuaria el seu nom i el del seu llinatge en la memòria dels vigatans (Conejo, 2014).

Les últimes voluntats de Ramon Terrades són molt interessants per què en elles defineix tres punts poc habituals als testaments: on volia que es construís l'edifici de l'hospital, les característiques i mides que havia de tenir i també com calia gestionar-lo, no deixant res a la improvisació. Afortunadament, conservem a l'hospital de la Santa Creu un trasllat del testament datat l'any 1351 i que conté les clàusules testamentàries referents a la ciutat de Vic.

Per altra banda, a l'Arxiu Municipal de Vic (AMVI), es conserven els llibres comptables des de l'any 1414 fins a inicis del segle XVIII i a més, disposem d'una voluminosa documentació notarial a l'Arxiu i Biblioteca Episcopal de Vic (ABEV).

En definitiva, disposem del document inicial amb les voluntats del fundador i a més, de la documentació de la mateixa institució recollida a la sèrie *Llevadors de l'hospital*. Aquests instruments aportaran les claus per desxifrar el model de gestió de l'hospital en el període medieval.

2. Arxius consultats

Com hem vist, a la ciutat de Vic s'hi troben tres arxius que contenen abundant informació sobre l'hospital:

- Arxiu Municipal de Vic, Llevadors de comptes.
- Arxiu i Biblioteca Episcopal de Vic, Llibres dels hospitalers.
- Arxiu Comarcal d'Osona, Capbreu de cartes de l'hospital.

3. Objectius

Ens vam plantejar com a objectiu principal, un acurat estudi de les fonts esmentades de l'hospital que ens poguessin aportar els tres arxius, cercant informació sobre els diferents administradors de l'hospital. També volíem saber de quines eines disposava el Consell per assegurar un bon govern del centre.

Un segon propòsit és el d'analitzar l'evolució en el decurs del segle XV, els canvis que es produïren i si existia una documentació que expliqués d'alguna manera les decisions que es van prendre anys posteriors.

4. Resultats

Mitjançant l'anàlisi dels llibres es poden extreure les dades necessàries per definir la seva estructura organitzativa.

La institució de la qual depèn tota l'estructura organitzativa del centre era el Consell de la Ciutat. Les decisions de gran volada que implicaven l'hospital provenien sempre dels consellers. Aquest atribut els va ser concedit pel testament de Ramon Terrades.

Després dels consellers de la ciutat, el següent esglaió jeràrquic, eren els procuradors, els quals actuaven com càrrecs intermedis entre el municipi i l'hospitaler. L'organització encapçalada pels consellers seguits dels procuradors, també es troba a l'hospital d'en Clapers (Rubio, 1984). El càrrec de procurador de l'hospital era de gran responsabilitat, havia d'administrar quantitats dineràries que provenien de donacions, llegats testamentaris o recaptés. Funcions similars les trobem descrites a l'hospital de la Santa Creu de Barcelona (Bridgewater, 2018). També, havien de mantenir un llibre de comptes, amb les despeses i els ingressos de l'hospital. Aquest llibre era fiscalitzat al final de la seva procura per un equip d'oidors de comptes nomenats pel Consell. Aquesta auditoria la considerarem la primera eina de control de part del Consell.

Una segona eina de la qual disposava el Consell per saber si hi havia hagut algun frau o espoli dels béns de l'hospital era l'inventari de béns. L'anàlisi dels inventaris, no sols ens informa de les robes les quals eren exhaustivament comptades, sinó també d'una rica descripció de tots els detalls necessaris per reconèixer-les.

Tot i que el Consell seguia de prop els alts i baixos de l'economia de l'hospital a través de les auditories de comptes i els inventaris de béns, el conseller en cap es mostrà recelós i va exigir als consellers que fessin visites periòdiques a l'hospital

per tal de detectar-ne alguna anomalia i rellevar l'hospitaler, si no complia el seu deure (Vila, 1989).

Son tenguts e obliguats los honorables Consallers visitar lo spital e provayr en les necessitats de aquel e, si master sera, mudar y spitaler, si lo quin sera non dona bon recapte¹.

El tercer esglaó de la jerarquia administrativa eren els hospitalers. Normalment, es contractava una parella, home i dona. És de destacar la importància que se li donava a la muller de l'hospitaler. Veiem a les comandes, com la muller signava amb el mateix grau de responsabilitat que l'home². Encara més, en algun cas de mort de l'hospitaler, veiem com la muller exercia la seva funció en solitari, sense que es busqués un altre home per suplir l'anterior hospitaler.

La importància de l'hospitaler rau en el fet que vivia al mateix hospital i rebia els pobres, malalts i expòsits. També feia petits pagaments relacionats amb despeses diàries del centre i de poca rellevància (Pladevall, 2000).

5. Conclusions

En aquest treball hem analitzat l'estructura organitzativa de l'hospital de Vic utilitzant la documentació del segle XV conservada als arxius de la ciutat. Basant-nos, doncs, en aquestes troballes, podem dir que el Consell de la Ciutat de Vic va dur a terme aquesta responsabilitat amb gran zel.

Tant els inventaris, com les auditories i les visites d'inspecció dels consellers varen ser eines usades per controlar tots els moviments econòmics que esdevenien al centre. Procuradors i hospitalers retien comptes: de la seva administració, els primers i de la conservació dels béns de l'hospital, els segons.

Segurament aquestes eines no van ser considerades suficients, afegint-hi les visites dels consellers a l'hospital amb la finalitat d'observar de primera mà el funcionament del centre.

¹ *Cerimonial de Consellers de la Ciutat de Vic*, 1496, f 10v (en Vila, 1989).

² Aquest fet és també observat a l'hospital de Sant Andreu de Mallorca (Ferragud, 2022).

6. Bibliografia

- Bridgewater, Pol (2018) 'Els administradors de l'hospital de la Santa Creu de Barcelona en el marc dels conflictes urbans del segle XV', en Comelles, Josep M. - Conejo, Antoni - Barceló-Prats, Josep (coords.) *Imago civitatis. Hospitales y manicomios en Occidente*. Tarragona, Barcelona: URV-UB, pp. 101-117.
- Conejo da Pena, Antoni (2018) 'El orgullo y la vanidad han construido más hospitales que todas las virtudes juntas', *Revista de la CECEL*, 18, pp. 69-112.
- Ferragud, Carmel (2022) *L'hospital, la dona i el capellà. Sant Andreu de Mallorca (1230-1445)*. Paterna: Afers.
- Pladevall i Font, Antoni - Prades i Buixons, Isidre - Rocafiguera i Garcia, Francesc de (2000) *Hospital de la Santa Creu de Vic: història d'una institució assistencial*. Barcelona: Hospital de la Santa Creu de Vic.
- Rubio Vela, Agustín (1984) *Pobreza, enfermedad y asistencia hospitalaria en la Valencia del siglo XIV*. Valencia: Institució Alfons el Magnànim.
- Vila, Antoni (1989) *Cerimonial de consellers de la ciutat de Vic. Manuscrit inèdit del segle XV*, Transcripció d'Eduard Junyent. Vic: Patronat d'estudis osonencs.

7. Curriculum vitae

Anna Maria Ester Condins és metgessa jubilada i historiadora. Ha cursat el màster en Cultures Medievales a la Universitat de Barcelona i actualment, està finalitzant el doctorat amb el tema: 'L'hospital de la Ciutat de Vic, també dit d'en Terrades. Recerca des dels inicis fins al segle XVI'. El seu treball es basa en la recerca sobre la fundació i les primeres passes de l'hospital, intentant, a través dels llibres de comptes, recuperar el màxim possible d'informació.